

ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΟΠΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ ΣΤΗΝ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Δράση:

Συνηγορία για τις ανάγκες και τις ελλείψεις ως προς την προαγωγή της ισότητας των φύλων

Συντονιστής φορέας έργου:

Διοτίμα - Κέντρο για τα έμφυλα δικαιώματα και την ισότητα

Εταίροι

Anasa Cultural Center

Emantes International LGBTQIA+ Solidarity

Αθήνα

Μάρτιος 2024

Εισαγωγή

Το παρόν θεματικό policy brief παράχθηκε στο πλαίσιο του προγράμματος *Equal_Gen: Νέες και νέοι για την ισότητα των φύλων* ως μέρος της δράσης συνηγορίας για τις ανάγκες και τις ελλείψεις ως προς την προαγωγή της ισότητας των φύλων.

Το περιεχόμενο βασίστηκε σε βιβλιογραφική έρευνα και στην ανάλυση δεδομένων όπως προέκυψαν από μια σειρά επιμορφώσεων με ομάδα στόχου εκπαιδευτικούς κάθε βαθμίδας σε τυπική και μη τυπική εκπαίδευση που υλοποίησε το Κέντρο Διοτίμα από την περίοδο Σεπτέμβριο 2022 με Οκτώβριο 2023 στο πλαίσιο του προγράμματος EQUAL_GEN.

Οι έμφυλες διακρίσεις και ανισότητες

Διακρίσεις και ανισότητες εντοπίζονται σε πληθώρα πρακτικών εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας που επηρεάζουν καθοριστικά την εξέλιξη και μετέπειτα πορεία μαθητριών και μαθητών.

Ορισμένα παραδείγματα:

- **Διαφορετική μεταχείριση στην τάξη:** Έχουν εντοπιστεί διακρίσεις βάσει φύλου, όπως π.χ. η διάθεση περισσότερου χρόνου στα αγόρια σε σχέση με τα κορίτσια ή η ενθάρρυνση για συμμετοχή σε «αποδεκτές» δραστηριότητες με βάση τα έμφυλα στερεότυπα κ.τ.λ.
- **Επιλογή μαθημάτων ή εκπαιδευτικών προγραμμάτων:** Κορίτσια και αγόρια μπορεί να ενθαρρύνονται να ακολουθήσουν διαφορετικά μαθήματα ή προγράμματα εκπαίδευσης βάσει στερεοτύπων για το τί είναι “κατάλληλο” για κάθε φύλο.
- **Ανισότητα στην προώθηση και την ανέλιξη:** Η ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών είναι εμφανής και στα ανώτερα επίπεδα της εκπαίδευσης και της ακαδημαϊκής σταδιοδρομίας, όπου έχουμε λιγότερες γυναίκες να καταλαμβάνουν ή να εκλέγονται σε θέσεις ηγεσίας/ λήψης αποφάσεων.
- **Σεξουαλική παρενόχληση και έμφυλη βία/ Έμφυλη βία που σχετίζεται ή προκύπτει στο σχολικό πλαίσιο (School-Related Gender Based Violence/SRGBV¹):** Τα κορίτσια και οι θηλυκότητες μπορεί να αντιμετωπίσουν σεξουαλική παρενόχληση, εκφοβισμό ή άλλες μορφές έμφυλης βίας, τα οποία έχουν αρνητική επίδραση στην επίδοση αλλά και τη συνολική τους ευημερία. Οι σχολικές αρχές ενδέχεται να μην αντιμετωπίζουν ή να μην προλαμβάνουν επαρκώς τέτοια

¹ “School-Related Gender Based Violence” (SRGBV): Οι εκπαιδευτικοί διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση και την πρόληψη των διακρίσεων και της βίας λόγω φύλου στα σχολεία. Η βία μπορεί να διαπράττεται από ενήλικες και μαθητές, που σημαίνει ότι οι δάσκαλοι μπορεί να είναι είτε θύτες είτε μάρτυρες.

περιστατικά, με αποτέλεσμα το εκπαιδευτικό περιβάλλον να είναι εχθρικό για τα κορίτσια.

Η προώθηση μιας κουλτούρας συναίνεσης, σεβασμού και συμπερίληψης, εκπαιδεύει σε πιο ισότιμες σχέσεις και αποτελεί την αιχμή της πρόληψης παραβιαστικών συμπεριφορών. Ο ρόλος των εκπαιδευτικών και εν γένει της εκπαιδευτικής κοινότητας είναι καίριος για την αλλαγή προτύπου και εν τέλει για την εξάλειψη των έμφυλων διακρίσεων και ανισοτήτων. Η έμπρακτη στήριξη αυτού του έργου από την ηγεσία των αρμόδιων θεσμικών φορέων εκπαίδευσης, με τη διάθεση των αναγκαίων πόρων (ανθρώπινων και οικονομικών) κρίνεται ως απολύτως αναγκαία. Παράλληλα, η αποδοχή από τα κέντρα λήψης αποφάσεων και χάραξης πολιτικών, του χρόνιου αιτήματος για συμπερίληψη ενός αυτοτελούς μαθήματος, με στόχο τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση, παραμένει επίκαιρο και επιτακτικό.

Θεσμικό και νομοθετικό πλαίσιο για την ισότητα των φύλων στην εκπαίδευση σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο

Η ισότητα των φύλων αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που βάση αρχής εφαρμόζονται και απολαμβάνουν όλα τα άτομα. Στη Σύμβαση για την *Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών* (CEDAW)², που εγκρίθηκε το 1979 από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, τα δικαιώματα των γυναικών ορίζονται ως ανθρώπινα δικαιώματα. Όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ έχουν κυρώσει τη σύμβαση CEDAW και ως εκ τούτου έχουν δεσμευτεί νομικά να την εφαρμόζουν τηρώντας την αρχή της δέουσας επιμέλειας. Στην Ελλάδα η σύμβαση κυρώθηκε με τον Νόμο 1342/1983 ([ΦΕΚ Α΄ 39/1.4.1983](#)).

Στον τομέα της εκπαίδευσης η προώθηση της ισότητας των φύλων έχει αναδειχθεί ως στρατηγικός στόχος από τον ΟΗΕ.³ Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει εκδώσει οδηγίες που απαιτούν την ενίσχυση της ισότητας στον τομέα της εκπαίδευσης στα κράτη μέλη της.⁴

Σε εθνικό επίπεδο, η Ελλάδα έχει θεσπίσει νομοθεσία που προωθεί την ισότητα των φύλων στον εκπαιδευτικό χώρο. Συγκεκριμένα, η νομοθεσία αυτή απαιτεί την εφαρμογή πολιτικών και μέτρων που διασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την ισότιμη συμμετοχή όλων των μαθητριών/μαθητών, ανεξαρτήτως φύλου. Επιπλέον, έχουν αναπτυχθεί προγράμματα και πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην ενίσχυση της ευαισθητοποίησης και της κατάρτισης των εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας των φύλων.

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο για την Ισότητα των Φύλων (European Institute of Gender Equality/EIGE) που παρακολουθεί και καταγράφει τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ

² Περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τη σύμβαση: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

³ [Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης](#), ΟΗΕ

⁴ [Ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών](#), Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ανταποκρίνεται στις διεθνείς δεσμεύσεις της όσον αφορά την ισότητα των φύλων, στο δείκτη ισότητας των φύλων (2023 Index για τη διετία 2022-23) η κατάταξη της Ελλάδας,⁵ αν και παρουσιάζει σχετική πρόοδο σε κάποιους τομείς (π.χ. στους τομείς υγείας και χρόνου), σε άλλους, οι ανισότητες των φύλων είναι έντονες, με την Ελλάδα να κατέχει τη χαμηλότερη θέση στον τομέα της εργασίας και να παρουσιάζει οπισθοδρόμηση στους τομείς της οικονομικής κατάστασης και των χρηματοοικονομικών πόρων.

Στο πλαίσιο του Στρατηγικού Πλαισίου για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση (ΕΚ 2020),⁶ στόχος ήταν η μείωση των ποσοστών της πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου και η προώθηση της διά βίου μάθησης και της ολοκλήρωσης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε γενικές γραμμές, οι γυναίκες και τα κορίτσια τα καταφέρνουν καλύτερα σε αυτούς τους δείκτες επιδόσεων από ό,τι οι άνδρες και τα αγόρια.

Ωστόσο, τα έμφυλα στερεότυπα στην εκπαίδευση μπορεί να περιορίσουν τις εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές τόσο των γυναικών όσο και των ανδρών. Από το 2013, η ΕΕ έχει αναλάβει δεσμεύσεις για την αντιμετώπιση ζητημάτων ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση. Η Στρατηγική δέσμευση για την ισότητα των φύλων 2016-2019 υπογράμμισε την ανάγκη να αντιμετωπιστούν οι επιλογές των φύλων σε θέματα σπουδών και τις επακόλουθες σταδιοδρομίες. Το 2015, η ΕΕ ζήτησε να αναληφθεί δράση για την αντιμετώπιση των έμφυλων στερεοτύπων και τη διασφάλιση ότι οι εκπαιδευτικοί επιμορφώνονται ώστε να δημιουργούν συμπεριληπτικά, ισότιμα και χωρίς διακρίσεις μαθησιακά περιβάλλοντα. Για την αντιμετώπιση του διαχωρισμού των φύλων στην εκπαίδευση, το Συμβούλιο της ΕΕ ζήτησε την παράλληλη προσπάθεια για την ενθάρρυνση των ανδρών και των αγοριών να εργάζονται και να σπουδάζουν σε τομείς όπου κυριαρχούν οι γυναίκες, όπως οι κοινωνικές υπηρεσίες και η περίθαλψη. Πέραν του διαχωρισμού των φύλων στην εκπαίδευση, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει εστιάσει και στον οριζόντιο και κάθετο διαχωρισμό των φύλων μεταξύ του προσωπικού στον τομέα της εκπαίδευσης και της έρευνας.

Παρά το γεγονός ότι στην Ευρώπη οι γυναίκες πτυχιούχοι πανεπιστημίου είναι περισσότερες από τους άνδρες,⁷ οι γυναίκες εξακολουθούν να υποεκπροσωπούνται στα επαγγέλματα με τις υψηλότερες αποδοχές. Περισσότερες γυναίκες απ' ό,τι άνδρες εργάζονται σε θέσεις και τομείς με χαμηλές αποδοχές και σε ιεραρχικά κατώτερες θέσεις. Οι κοινωνικοί κανόνες και τα στερεότυπα που εισάγουν διακρίσεις ως προς τις δεξιότητες των γυναικών και των ανδρών, καθώς και η υποτίμηση της εργασίας των γυναικών, είναι ορισμένοι από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση αυτής της κατάστασης.

⁵ [Gender equality index, Greece | 2023](#)

⁶ Beijing + 25: the fifth review of the implementation of the Beijing Platform for Action in the EU Member States. [Area B - Education and training of women: stereotypes and segregation persists](#)

⁷ Ευρωπαϊκή Επιτροπή, [Στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025](#)

Υπό αυτήν την έννοια, είναι σημαντική η ενίσχυση των γυναικών για τη συμμετοχή τους στην ψηφιακή μετάβαση με δεδομένο ότι οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν μόνο το 17% των ατόμων που πραγματοποιούν σπουδές και σταδιοδρομούν στον τομέα των ΤΠΕ στην ΕΕ και μόνο το 36% των αποφοίτων STEM,⁸ παρά το γεγονός ότι τα κορίτσια επιτυγχάνουν καλύτερες επιδόσεις από τα αγόρια στον ψηφιακό γραμματισμό.

Στην έκθεση “Ισότητα των φύλων και ψηφιοποίηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση” του Ευρωπαϊκού Ινστιτούτου για την Ισότητα των Φύλων (EIGE) γίνεται αναφορά στο πώς μπορούν οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών να συμβάλλουν στην ουσιαστική μείωση των έμφυλων ανισοτήτων μέσω της προώθησης συμπεριληπτικών πρακτικών με στόχο την ανάδειξη της έμφυλης ισότητας ως δομικό στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένης και της οικονομικής ανάπτυξης. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στην έκθεση “*το κλείσιμο του χάσματος στις ψηφιακές δεξιότητες μεταξύ των φύλων θα συνέβαλε στην αντιμετώπιση των σημείων συμφόρησης στην αγορά εργασίας, στην αύξηση της ανταγωνιστικότητας στην ΕΕ και στη μείωση των κοινωνικοοικονομικών ανισοτήτων*”.⁹

Στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Ισότητα των Φύλων/ ΕΣΔΙΦ 2021-2025,¹⁰ καταγράφονται τέσσερις άξονες προτεραιότητας όπου αποτυπώνονται στόχοι και δράσεις για την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε διάφορους τομείς. Στον **άξονα 4 “Ενσωμάτωση διάστασης φύλου σε τομεακές πολιτικές”** και συγκεκριμένα στο **στόχο 4.4 “Προώθηση της ισότητας των φύλων στην εκπαίδευση - επιστήμη - έρευνα”** προτείνονται δράσεις για την ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (εκπαίδευση ευαίσθητη στο φύλο) αλλά και την ενίσχυση θεσμικών δομών προώθησης της ισότητας στα Α.Ε.Ι. Δείκτης του στόχου 4.4. αποτελεί ο αριθμός Πανεπιστημιακών ιδρυμάτων που διαθέτουν Σχέδια Ισότητας.

Ενδεικτικά αναφέρονται οι σχετικές δράσεις του ΕΣΔΙΦ:

I) **Δράση 4.4.1: Ένταξη της διάστασης του φύλου σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης (εκπαίδευση ευαίσθητη στο φύλο)**, στην οποία περιλαμβάνονται: α) Επιμόρφωση συμβούλων επαγγελματικού προσανατολισμού δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα έμφυλα στερεότυπα. β) Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης επί θεματικών που άπτονται της ισότητας των φύλων μέσω του ΙΝ.ΕΠ. /Ε.Κ.Δ.Δ.Α. γ) Σχεδιασμός και βοήθεια στην υλοποίηση προγραμμάτων σεξουαλικής εκπαίδευσης σε Δημοτικό και Γυμνάσιο.

II) **Δράση 4.4.2: Ενίσχυση θεσμικών δομών προώθησης της ισότητας στα ΑΕΙ**

⁸ Science Technology Engineering and Mathematics (Επιστήμη Τεχνολογία Μηχανική και Μαθηματικά)

⁹ EIGE , [Gender equality and digitalisation in the European Union](#), 2018

¹⁰ <https://isotita.gr/esdif-2021-2025/>

Επιπρόσθετα, δράσεις προώθησης της έμφυλης ισότητας, περιλαμβάνονται και στον Άξονα Προτεραιότητας 2: Ισότητα συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας. Με στόχους την Ενίσχυση της εκπαίδευσης και κατάρτισης γυναικών και κοριτσιών στην έρευνα και την τεχνολογία (Στόχος 2.5) και δράσεις ως προς την ενθάρρυνση των γυναικών και των κοριτσιών για συμμετοχή στις θετικές επιστήμες, την τεχνολογία, τη μηχανική και τα μαθηματικά και τις ΤΠΕ, την διερεύνηση για κίνητρα και ποσόστωση για συμμετοχή γυναικών ερευνητών σε ερευνητικά έργα κ.ά.

Συμπεριληπτικές και αντισεξιστικές τάξεις

Η στρατηγική ενσωμάτωσης της οπτικής του φύλου στην εκπαίδευση (gender mainstreaming strategy) αποσκοπεί στην ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου σε όλους τους τομείς της εκπαιδευτικής πρακτικής ώστε να διασφαλιστεί ότι οι διαφορές και οι ανάγκες των ατόμων λαμβάνονται υπόψη με ισότιμο τρόπο, ανεξαρτήτως φύλου.

Για να φτάσουμε ωστόσο στην εφαρμογή της οπτικής του φύλου στην εκπαίδευση χρειάζεται να υπάρξει σχεδιασμός και συντονισμένες προσπάθειες για δημιουργία χώρων εκπαίδευσης - αλλά και εργασίας - χωρίς αποκλεισμούς, χώρους όπου ευνοείται η συμπερίληψη και η ίση μεταχείριση, και οι οποίοι συμβάλλουν και προωθούν την ισότιμη εκπροσώπηση των κοριτσιών και των γυναικών σε όλα τα επίπεδα - εντός και εκτός σχολικής κοινότητας.

Οι παιδαγωγικές μέθοδοι που στέκονται κριτικά απέναντι στα στερεότυπα με βάση το φύλο και τις σεξιστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές ενισχύουν την ίση συμμετοχή κοριτσιών και αγοριών στην τάξη και συνηγορούν στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων του συνόλου των μαθητών/τριών. Ας αναλογιστούμε για παράδειγμα την ελλιπή ενθάρρυνση των γυναικών και κοριτσιών να ακολουθήσουν επαγγέλματα που αφορούν τους τομείς STEM, αναπαράγοντας την ανισότητα και την υποεκπροσώπηση (ως αποτέλεσμα του οριζόντιου διαχωρισμού) σε συγκεκριμένα επαγγέλματα.

Η στόχευση στη διαμόρφωση της σχολικής τάξης σε χώρο συνεργασίας όπου ενισχύεται η δημιουργικότητα, η εφευρετικότητα και η έρευνα θα μπορούσε να συμβάλει επιπλέον στην πρόληψη της έμφυλης βίας, στην ενίσχυση της ισότητας και σε μια εντέλει θετική διαπαιδαγώγηση (positive discipline).

Ο κρίσιμος ρόλος της εκπαιδευτικής διαδικασίας στην προώθηση της ισότητας των φύλων

Η εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί μια δυναμική διαδικασία μάθησης που επιτάσσει σύγχρονες και αποτελεσματικές πρακτικές λαμβάνοντας υπόψη κοινωνικά, πολιτισμικά, οικονομικά και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε μαθήτριας/μαθητή.

Στόχοι της εκπαιδευτικής διαδικασίας, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να είναι

- η ενίσχυση των αξιών της ισότητας και της μη-διάκρισης
- η μακροπρόθεσμη και πολυεπίπεδη προαγωγή της ισότητας των φύλων αλλά και η υποστήριξη παιδιών που είναι επιζώντα άτομα έμφυλης βίας
- η ευαισθητοποίηση και εξοικείωση των εκπαιδευτικών με θέματα έμφυλων ρόλων και στερεοτύπων, κακοποίησης και βίας, προκειμένου να είναι σε θέση να υποστηρίξουν μαθήτριες/μαθητές που έχουν εμπειρίες έμφυλης βίας καθώς και να προάγουν την ισότητα των φύλων μέσα από τις εκπαιδευτικές πράξεις
- η ενημέρωση σχετικά με το νομικό πλαίσιο και των υποχρεώσεων αναφοράς γύρω από περιστατικά έμφυλης βίας
- η πρόληψη περιστατικών έμφυλης βίας και έμφυλων ανισοτήτων και η ενδεδειγμένη διαχείριση περιστατικών που υποπίπτουν στην αντίληψή τους.

Προτάσεις για μια εκπαιδευτική πολιτική ευαίσθητη ως προς το φύλο

Διαμόρφωση παιδαγωγικών πρακτικών και περιεχομένου και ενίσχυση του ρόλου των εκπαιδευτικών

- **Μαθήματα και Παιδαγωγικό υλικό**
Η δημιουργία ειδικά διαμορφωμένου παιδαγωγικού υλικού που προωθεί την ισότητα των φύλων καθώς και αυτοτελών μαθημάτων εστιασμένων σε ζητήματα ισότητας με δραστηριότητες, διαδραστικές εργασίες και ανοιχτές συζητήσεις μπορούν να συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επίτευξη των στόχων για έμφυλη ισότητα εντός της εκπαιδευτικής κοινότητας.¹¹

¹¹ Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι στην Ελλάδα το μάθημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης πολύ πρόσφατα έχει συμπεριληφθεί στα σχολεία, όχι ως αυτοτελές μάθημα, αλλά ως “υπο-θεματική” με 5 έως 7 εβδομάδες υποχρεωτική διδασκαλία ανά τάξη. Αντίστοιχα αναπτύχθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα (με πιλοτική επί του παρόντος εφαρμογή) στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής δράσης [Included](#), περισσότερες πληροφορίες σχετικά [εδώ](#). Βλ. επίσης ΙΕΠ, [Οδηγός για την ένταξη της οπτικής του φύλου στα προγράμματα σπουδών και στα διδακτικά βιβλία και υλικά](#)

Δημιουργία Μαθησιακού Υλικού: Υλικό και εγχειρίδια για μια συμπεριληπτική εκπαίδευση και μια εκπαίδευση προσαρμοσμένη στις ανάγκες κάθε μαθήτριας/μαθητή έχει αναπτυχθεί από αρκετούς φορείς και συνήθως είναι ελεύθερα διαθέσιμο στο διαδίκτυο και προσβάσιμο. Ωστόσο σημαντική είναι η παρακίνηση και ενδυνάμωση των εκπαιδευτικών για ορθή χρήση και ενσωμάτωση του υλικού και των πρακτικών στην καθημερινότητα της σχολικής αίθουσας. Το υλικό από μόνο του δεν είναι κάτι παραπάνω από λέξεις και έννοιες. Το περιεχόμενο το δίνουν τα άτομα. Σε μια συμπεριληπτική παιδαγωγική διαδικασία η συμμετοχή των μαθητριών/ων είναι πέρα από το φύλο, την εθνικότητα, τη σεξουαλικότητα, την αναπηρία ή όποια άλλη διαφορετικότητα.

Η δημιουργία μαθησιακού υλικού που να αντικατοπτρίζει την πολυμορφία των φύλων και να προάγει την ισότητα έχει ουσιαστική σημασία. Παράλληλα, το παραγόμενο υλικό θα πρέπει να επικαιροποιείται τακτικά προκειμένου να ανταποκρίνεται στις νέες/αναδυόμενες ανάγκες του εκπαιδευτικής κοινότητας. Ιδιαίτερη βάση χρειάζεται να δοθεί στη χρήση μιας γλώσσας ευαίσθητοποιημένης ως προς τη διάσταση του φύλου, που δεν εισάγει διαχωρισμούς, δεν αναπαράγει σεξιστικές αντιλήψεις και η οποία δημιουργεί έναν ασφαλή χώρο για κάθε άτομο να εκφραστεί.¹²

- **Παιδαγωγική Διαδικασία**

Διαχείριση της Τάξης: Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να χρησιμοποιήσουν μεθόδους και τεχνικές που να προωθούν την ισότητα και την αποδοχή της διαφορετικότητας στην τάξη. Η συνύπαρξη των ατόμων χρειάζεται να ανατροφοδοτείται τακτικά μέσα από διαδικασίες που ευνοούν το σεβασμό. Για τον σκοπό αυτό κάθε (γυναίκα ή άνδρας) εκπαιδευτικός χρειάζεται να συμπεριλάβει μια σειρά από καλές πρακτικές και δραστηριότητες στο πλαίσιο της διδασκαλίας.

Συνεργατική Μάθηση: Η ενθάρρυνση της συνεργατικής μάθησης και του διαλόγου μεταξύ των μαθητών/τριών μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην αντιμετώπιση των ανισοτήτων και στην ενίσχυση της ισότητας. Με τη διαμεσολάβηση/το συντονισμό διαδικασιών ανοιχτού διαλόγου εκ μέρους της/του εκπαιδευτικού και τη διάθεση του χρόνου που απαιτείται σε διάφορα στάδια της παιδαγωγικής διαδικασίας μπορεί να δημιουργηθεί το κατάλληλο πλαίσιο για να αναδειχθούν και να συζητηθούν τυχόν ζητήματα που προκύπτουν αναφορικά με την κατανόηση της ισότητας των φύλων και τη σημασία της για την εκπαιδευτική διαδικασία.

- **Στήριξη του έργου των εκπαιδευτικών**

Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν μια ομάδα δημόσιων λειτουργών σε κρίσιμο πεδίο διαμόρφωσης αναπαραστάσεων που σχετίζονται με το φύλο οι οποίοι έχουν την ευθύνη

¹² Επίσημοι φορείς όπως ο ΟΗΕ έχουν αναπτύξει εγχειρίδια και οδηγίες ως προς τη χρήση μιας γλώσσας ευαίσθητοποιημένης ως προς το φύλο (περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#)). Στην Ελλάδα αντίστοιχες οδηγίες έχουν αναπτυχθεί από τη Γενική Γραμματεία Ισότητας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (πρώην Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων) με έναν οδηγό για τη χρήση μη σεξιστικής γλώσσας στα διοικητικά έγγραφα (περισσότερες πληροφορίες [εδώ](#)).

της διαμόρφωσης ενός σχολικού περιβάλλοντος που θα προωθεί την ισότητα, την αποδοχή της διαφορετικότητας και την ενίσχυση των δυνατοτήτων κάθε μαθητή/μαθήτριας ανεξαρτήτως φύλου. Παράλληλα μπορούν να συμβάλλουν στον εντοπισμό και την υποστήριξη κοριτσιών και αγοριών που έχουν εμπειρίες έμφυλης βίας. Ως εκ τούτου, η πολύπλευρη στήριξη του έργου τους κρίνεται ως απολύτως αναγκαία προϋπόθεση. Ενδεικτικά η μέριμνα για τη στήριξη του έργου τους αφορά τα εξής:

Επαγγελματική Εκπαίδευση: Εκπαιδευτικά προγράμματα και επιμορφώσεις εκπαιδευτικών σε τακτική βάση σχετικά με την ισότητα των φύλων και την εφαρμογή της στην παιδαγωγική πρακτική και διαδικασία. Μέσω των επιμορφώσεων έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τις γνώσεις τους αλλά και να αποκτήσουν πρακτικά εργαλεία (ασκήσεις, δραστηριότητες, κ.ά.) για την αποδόμηση των έμφυλων στερεοτύπων.

Ευαισθητοποίηση και Ενημέρωση: Είναι απαραίτητο να υπάρχει συνεχής ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών σχετικά με θέματα ισότητας των φύλων και τις σχετικές εξελίξεις και έρευνες. Θα πρέπει να ενθαρρύνονται στον αναστοχασμό σε θέματα διαπροσωπικών σχέσεων, έμφυλων ρόλων και βίας, προκειμένου να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της θέσης ευθύνης τους.

Ανάπτυξη Δεξιοτήτων: Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αναπτύξουν δεξιότητες για την αναγνώριση και αντιμετώπιση των στερεοτύπων και των διακρίσεων στον εκπαιδευτικό χώρο. Ωστόσο μπορούν να λειτουργήσουν και ως πρότυπα για τους μαθητές και τις μαθήτριες για συμμετοχή σε συλλογικές δράσεις με στόχο τη συνηγορία (advocates for change) - και μέσα από συνεργατικά πλαίσια – την ουσιαστική πρόληψη κακοποιητικών συμπεριφορών εντός της σχολικής κοινότητας.¹³

Διεπιστημονικά συνεργατικά δίκτυα: Είναι σημαντικό να παρέχεται υποστήριξη και εκπαίδευση για τη δημιουργία διεπιστημονικών συνεργατικών δικτύων, που θα δρουν επικουρικά στους/ις εκπαιδευτικούς και στα οποία θα μπορούσαν να συμμετέχουν επίσης κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι. Σε αυτήν την κατεύθυνση, θα λειτουργούσε θετικά και υποστηρικτικά ο ανοιχτός διάλογος με «χώρους» που προωθούν ζητήματα έμφυλης ισότητας όπως για παράδειγμα οι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, αλλά και θεσμοί/οργανισμοί όπως είναι τα πανεπιστημιακά εργαστήρια σπουδών φύλου, τα μουσεία, οι βιβλιοθήκες, κ.ά. που διοργανώνουν συναφείς δράσεις για την ισότητα των φύλων. Τέτοιου τύπου συνεργασίες εκτιμούμε ότι θα μπορούσαν να ενισχύσουν σημαντικά τη σχολική κοινότητα προκειμένου οι εκπαιδευτικοί να πλαισιωθούν για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σχολικής τάξης και μέσα από συνεργασίες να συμβάλλουν ουσιαστικά στην προστασία και φροντίδα των μαθητριών και μαθητών τους.

¹³ Σε σεμινάρια που υλοποιήθηκαν από το Κέντρο Διοτίμα με ομάδα στόχου νέες/νέους αναδείχθηκε αρκετά το ζήτημα του γενναίου/της “γενναίας μάρτυρα” ως το άτομο που παίρνει θέση όταν παρίσταται σε ένα περιστατικό παραβιαστικής συμπεριφοράς. Στην αγγλική ορολογία απαντάται ο όρος “bystander” που χρησιμοποιείται για να περιγράψει το άτομο που παρίσταται σε ένα γεγονός αλλά δε συμμετέχει (θεατής/παρευρισκόμενος).

Εν κατακλείδι

Η ενσωμάτωση της ισότητας των φύλων στην παιδαγωγική διαδικασία απαιτεί συνεχή εκπαίδευση και υποστήριξη των εκπαιδευτικών, καθώς και αλλαγές στις εκπαιδευτικές πρακτικές και δομές. Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να επιτευχθεί μια παιδαγωγική πρακτική που να προάγει την ισότητα και τη διαφορετικότητα σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης.

Τα σχολεία δεν βρίσκονται εν κενώ. Αντιθέτως αποτελούν χώρους οι οποίοι εν δυνάμει εμπεριέχουν την αλλαγή. Ήδη παρατηρείται ότι οι Millennials και η Γενιά Z είναι περισσότερο προοδευτικές σε σύγκριση με προηγούμενες γενιές καθώς αναδεικνύουν ζητήματα σεβασμού, δικαιωμάτων και συμπερίληψης. Η δημιουργία ερεθισμάτων που αμφισβητούν τις νόρμες και προάγουν την κριτική σκέψη μπορούν να φέρουν την αλλαγή στην αφήγηση και να κάνουν τον σχολικό χώρο ασφαλή, με αποφυγή επιβλαβών πρακτικών οδηγώντας σε μια δίκαιη εκπαίδευση για όλες/όλους.

Το παρόν policy brief προτείνει μια σειρά μέτρων και προσεγγίσεων για την αντιμετώπιση των αναγκών των εκπαιδευτικών σχετικά με την ενσωμάτωση της οπτικής της ισότητας των φύλων στην παιδαγωγική διαδικασία. Η εφαρμογή αυτών των προτάσεων αναμένεται να συμβάλει στην προαγωγή της ισότητας και της διαφορετικότητας στον εκπαιδευτικό χώρο. Οι ανάγκες των εκπαιδευτικών σίγουρα δεν περιορίζονται στις παρούσες προτάσεις. Αντιθέτως το παρόν κείμενο στόχο έχει να αναδείξει κάποιες πλευρές του ευρύτερου διαλόγου.

**Παράρτημα 1: Πηγές για πλαίσιο έμφυλης ισότητας σε θεσμικούς και μη φορείς
(ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ)**

- Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, [Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης](#)
- Υπουργείο Εσωτερικών, Γενική Γραμματεία Ισότητας Φύλων, [Ν. 4604/2019 Προώθηση της ουσιαστικής ισότητας των φύλων, πρόληψη και καταπολέμηση της έμφυλης βίας](#)
- EIGE, [Gender in education and training](#)
- Συμβούλιο της Ευρώπης, [Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Παιδιών ενάντια στη Σεξουαλική Εκμετάλλευση και τη Σεξουαλική Κακοποίηση](#)
- [Νόμος 3727/2008 Κύρωση και εφαρμογή Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης.](#)
- Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων [ΕΘΝΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ 2021-2025](#)
- [Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού Ν. 2101/1992](#)
- GPE (Global Partnership for Education): [Working towards gender equality: the role of teachers and teaching](#)
- GenderEd [Καταπολεμώντας τα στερεότυπα του φύλου στην εκπαίδευση](#)

Παράρτημα 2: Οδηγοί καλών πρακτικών και δραστηριοτήτων (ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΑ)

- Κέντρο Διοτίμα, Πρόγραμμα PRESS, [ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ](#)
- [Klischee Freie](#), Germany initiative
- Διεθνής Αμνηστία: [ΠΩΣ ΝΑ ΞΕΚΙΝΗΣΩ ΕΝΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΤΑΞΗ ΜΟΥ](#)
- Διακρατικό έργο Daphne, [Οδηγός ευαισθητοποίησης για υποστηρικτικό προσωπικό που εργάζεται με επιζήσασες έμφυλης βίας](#)

- Άρσις, [Compass](#) Εγχειρίδιο για την εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα με νέους/-ες
- Άρσις, [Compassito](#) Εγχειρίδιο εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα για παιδιά
- Γιώργος Μόσχος & Ασπασία Καλησώρα, [Η συνέλευση των παιδιών](#)
- [ΟΔΗΓΟΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΑΡΧΩΝ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ](#)
- [Η Ισότητα των Φύλων στην Εκπαίδευση Ενηλίκων” Οδηγός υλοποίησης εκπαιδευτικών-επιμορφωτικών δράσεων](#)
- [She Figures 2021](#): Μειώνεται το χάσμα μεταξύ των φύλων στην εκπαίδευση, παραμένει η υποεκπροσώπηση των γυναικών στην έρευνα και την καινοτομία στην Ελλάδα
- [Πρακτικά παραδείγματα ένταξης της οπτικής του φύλου στην εκπαίδευση και κατάρτιση](#) (EIGE)

